

Қорытындылай келе, айтатынымыз арнайы әдебиеттерді талдау бастауыш сынып оқушылары жасаған дизорфографиялық қателіктердің толық жиынтығын сипаттаудың болмауын анықтайды. Осы мәселелерді шешу үшін жалпы білім беретін мектепте бастауыш сынып оқушыларының дизорфографиясын анықтаудың диагностикалық әдістемесін құру қажет, ол осы жазудың бұзылуын оқшаулаудың барлық белгілі критерийлеріне негізделеді және бірінші жылдан төртінші жылға дейін оқушылардың жазбаша жұмыстарында кездесетін дизорфографиялық сипаттағы қателіктерді, стандартталған бағалауды қамтиды. Бұл әдіс дизорфографияны диагностикалауға, оның ауырлық дәрежесін анықтауға және оны басқа бұзылулардан ажыратуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Азова О.И. *Обследование младших школьников с дизорфографией: учебно-методическое пособие / О.И. Азова; под ред. Т.В. Волосовец, Е.Н. Кутеповой. – Ч.1. – М.: РУДН, 2007. – С. 53.*
2. Аскульская Л.В. *Предупреждение и коррекция дизорфографии у детей 2-5 классов общеобразовательной школы: конспекты занятий с CD-диском / Л.В.Аскульская. –М.: ВЛАДОС, 2015. – С. 127.*
3. Визель Т.Г. *Дизорфография у учащихся средней и старшей школы / Т.Г. Визель, Е.Д. Дмитрова // Изучение нарушений письма и чтения. Итоги и перспективы: материалы IМеждународной российской ассоциации дислексии. – М., 2004. – С. 53-58.*
4. Friederici, A.D. *Segregating semantic and syntactic aspects of processing in the human brain: An fMRI investigation of different word types / A.D.Friederici, B.Opitz, D.Y. von Cramon // Cerebral Cortex. – 2000. – Vol.10. – P. 698-705.*

УДК 376.42

К.А. Рсалдинова¹, А.Ж. Махамбеталиева²

¹ ғылыми жетекшісі, п.ғ.к., доцент, akta1962@mail.ru
² 7М01902 – Дефектология мамандығының 2 курс магистранты,
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
¹ mahambetalieva_a1997@bk.ru, Қазақстан, Алматы қаласы

«ӘЛЕУМЕТТІК ТҰРМЫСТЫҚ БАҒДАР» ПӘНІ БОЙЫНША ЗИЯТЫНДА ШАМАЛЫ АУЫТҚУШЫЛЫҒЫ БАР ОҚУШЫЛАРДЫ ОҚЫТУ ПРОЦЕССИ

Аңдатпа

Мақалада «әлеуметтену» ұғымы, зиятында шамалы ауытқушылығы бар жоғары сынып оқушыларын оқыту туралы мәлеметтер жиналған. ӘТБ пәнінің мақсаты және міндеттері берілген. ӘТБ пәнінен қолданылатын әдіс-тәсілдер жинақталған және эксперимент түрінде жүргізілген.

Түйінді сөздер: зиятында шамалы ауытқушылығы бар балалар, ерекшеліктері, дамыту, әлеуметтік бағыттылық.

Рсалдинова К.А.¹, Махамбеталиева А.Ж.²

¹ научный руководитель, к. п. н., доцент, akta1962@mail.ru
² Казахский национальный педагогический университет имени Абая, 7М01902 –
Магистрант 2 курса специальности Дефектология, mahambetalieva_a1997@bk.ru
Казахстан, г. Алматы

ПРОЦЕСС ОБУЧЕНИЯ ШКОЛЬНИКОВ С ЛЕГКОЙ УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛОСТЬЮ ПО ПРЕДМЕТУ «СОЦИАЛЬНАЯ БЫТОВАЯ ОРИЕНТИРОВКА»

Аннотация

В статье содержится информация о понятии «социализация», в обучении старшекласников с легкой умственной отсталостью.

Ключевые слова: дети с легкой умственной отсталостью, особенности, развитие, социальная направленность.

К.А. Rsaldinova¹, А. Zh. Makhambetalieva²

¹scientific supervisor, Ph. D., associate professor, akma1962@mail.ru

²Abai Kazakh National Pedagogical University, 7M01902 – Master's student of the 2nd year of the specialty defectology, mahambetalieva_a1997@bk.ru
Kazakhstan, Almaty

THE PROCESS OF TEACHING STUDENTS WITH MINOR INTELLECTUAL DISABILITIES ON THE SUBJECT "SOCIAL ORIENTATION"

Abstract

The article contains information about the concept of "socialization" in the training of senior classmates with easy mental retardation.

Keywords: children with intellectual disability, specificity, development, social orientation.

Зиятында шамалы ауытқушылығы бар жоғарғы сынып оқушыларды оқыту олардың тәуелсіз өмірге, әлеуметтік бейімделуге, табысты болуға және қалаған нәтижелерге жету ең маңызды мақсат болып табылады.

Мақсатты жүйеліліктің ерекше рөлі осы бағыттағы педагогикалық жұмыстар, арнайы білім берудің қосалқы мектебінің оқу жоспары бойынша – «Әлеуметтік бағдар» (ӘТБ) пәні 1-9 сынып оқушыларына оқытылады.

Эксперименттік зерттеулердің нәтижелері бойынша зиятында шамалы ауытқушылығы бар оқушылардың әлеуметтік бағдарлану процесінде көптеген ғалымдар үлес қосқан (Виткаускайте Д.А. [1], Гладкая В.В. [2], Кобринский М.Е. [3], Кендір С.Ю. [4], Москоленко Н.В. [5], Разуван Е.И. [6], Рсалдинова А.Қ. [7], Рябова Н.В. [8], Стариченко Т.Н. [9], Щербакова А.М. [10] және т.б.).

Білім берудің мақсаты – оқушыларда өмірлік маңызды қасиеттерін дамыту, оларды дұрыс орындауға мүмкіндік беретін минимум практикалық дағдылар қоршаған әлемде шарлау (күнделікті өмірде, адами қарым-қатынаста) және өз жеке өмірінде қолдану. Негізгі практикалық дағдыларға білім мазмұны бойынша ӘТБ пәні 1-4 және 5-9 сынып оқушыларына жүргізіледі.

Оқушылардың дағдыларды қалыптастыруға және оларды қолдануына назар аудару дербес өмір сүруіне арналған ӘТБ пәні, келесі негізгі позицияларға негізделген:

– кез келген іс-әрекеттің сәттілігі, қажетті дағдылар мен мотивацияны қалыптастыру соған байланысты;

– дағды жаңа әрекетті меңгерудің нәтижесі немесе білім мен пайдаланудың қандай да бір түріне негізделген әрекет тәсілі және ол белгілі бір мәселелерді шешу процесінде жүзеге асады. Дағды тек ішінде қалыптасып, адамның өзіндік іс-әрекет процесі болып табылады;

– оқушының белгілі бір белсенділік шеберлігі оның орындау қабілетін қамтамасыз етеді.

Бұл дағдыларды нақты қолдану қажетті өмірлік жағдайлардың (ересектердің бақылауы болмаған кезде) болуына байланысты мақсаттылықты білдіретін тиісті мотивациясы бар зиятында шамалы ауытқушылығы бар оқушылар арасында тұрмыстық қызметке оң мотивацияны қалыптастыру болып табылады.

Түзету жұмыстары ең алдымен зиятында шамалы ауытқушылығы бар балаларда орын алған кемшіліктерді жоюға бағытталған.

ӘТБ пәні (әлеуметтік-тұрмыстық бағдар) өмірлік бағдар беретін, баланың дербестігін, әлеуметтік және тұрмыстық құзыреттілігін дамытатын негізгі пәндердің бірі болып табылады.

ӘТБ мақсаты өмірге теориялық емес, практикалық дайындық болып табылады сонымен қатар, білім беру кеңістігін құру және сабақта келесі нәтижелі оқыту әдістерін қолдану қажеттілігін талап етеді:

– демонстрациялар, экскурсиялар;

– дидактикалық ойындар;

– фильмдер мен диафильмдерді көру;

– компьютерлік бағдарламаларды қолдану және компьютермен жұмыс істеу.

Әлеуметтік бағдарланған мұғалімнің арсеналында дербестікті, ынта мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін оқыту технологиялары бар.

Мұның барлығы оқытудың интерактивті әдістеріне қатысты. Кез келген интерактивті әдістің негізі жеке тәжірибе негізінде өзіңіздің дұрыс шешіміңізді табуға мүмкіндік беретін шығармашылық тапсырма болып табылады.

Әрбір дерлік сабақта, кез келген кезеңде біз баланың шығармашылық, дербес бастамасын дамытуға ықпал ететін, сонымен қатар проблемалық мәселелерді шешуде оқушылардың өзіне деген сенімін қалыптастыратын ТРИЗ педагогикасын қолданамыз.

Бірнеше мысал келтірейік. «Киім» бөлімі. Үстелде объектілер бір-бірімен тығыз байланысты қорап бар. Оқушыларға тапсырма – сабақтың тақырыбын тұжырымдауға тырысу («Түйме тігу»). Немесе керісінше, оқушылар соңғы нәтижені ескере отырып, тігілген ілгіш, әлі аяқталмаған болашақ жұмыстың сипаты мен көлемін анықтауы керек.

Тігілген ілгішті қарастыра отырып, оқушылар жұмыстың мақсатын, бұйымның бөлшектерін, материалын, түсін, кеңістік ерекшеліктерін, бөлшектерді қосу жолдарын көрсетеді. Бұл тапсырма бойынша жұмысты топтарға бөлуге немесе жеке орындауға болады.

Тапсырманы шарлау қабілеті, оқушылар үнемі білім алады. Мысалы, оқушыларға еңбек жағдайларын зерттеп, қандай жұмыс түрін орындауға болатынын шешуді сұраған кезде опцияны қолдануға болады. Мысалы, олар желе пісіруді ұсынады, бірақ олар дайын тағамды емес, өнімдер жиынтығын (жидектер, қант, крахмал) және ас үй ыдыстарын (кәстрөл, ас қасық, стақан, сүзгіге арналған сүзгі) көрсетеді. Белгілі бір тағамды дайындауға арналған бар қондырғы, жұмыс жағдайын талдау оқушыларға жұмыстың мақсатын анықтауға көмектеседі – жидек желе дайындау секілді.

«Ұғымдарды салыстыру» шығармашылық тапсырмасын кез келген сабақта орындауға болады. Мысалы, «Жеке бас гигиенасы» тақырыбын оқу барысында шығармашылық тапсырмалар келесідей болуы мүмкін: «шампунь-жуғыш-орамал» ұғымдарын салыстыру, олардың айырмашылықтары мен ұқсастықтары.

Интерактивті оқыту моделін пайдалану өмірлік жағдаяттарды модельдеуді, рөлдік ойындарды пайдалануды және мәселені бірлесіп шешуді қамтиды. Балаларға жағдаяттарды модельдеуге арналған тақырыптарды ұсыныңыз, және олардың мінез-құлқы өмір тәжірибесін, білімдерін, олардың мінез-құлқын көрсетіп, сөйлеуді қолдана білу; Адамдар көп болғанда автобуска қалай отыруға болады?

– Саяхатқа ақшаны қалай аударуға болады?

Шығармашылық тапсырмалар – оқушыларға сабақтың мақсатына қарай сабақтың әртүрлі кезеңдерінде жаттығулар орындауды ұсынамыз. Сөздік ойлауды, оның жылдамдығын, икемділігін дамытуға арналған «Үш сөз» жаттығуы; бейнелермен және ұғымдармен әрекет ету қабілетін дамыту.

Сабақ тақырыбынан кездейсоқ үш сөз алынады. Ұсынылған сөздерді қоса алғанда, мүмкіндігінше көп сөйлем құрау керек. Регистрлерді өзгертуге, сөйлемді басқа сөздермен толықтыруға болады.

Сөздік талдау, дәлелдеуді жүзеге асыру қабілетін дамыту жаттығулары төмендегідей жүзеге асырылады. Ойынға қатысушылар жағдайдың себептерін ойлап табуы керек, сонымен қатар оның салдарын көрсету үшін жағдайды одан әрі дамыту керек. Мысалы: «Сіз дүкеннен оралған кезде пәтерден түтін шығып жатқанын көрдіңіз. Сіздің әрекеттеріңіз?» [11]

Қорытынды: Түзету жұмыстарының табыстылығының негізгі көрсеткіші – оқушылардың оқу және еңбек міндеттерін орындаудағы дербестік деңгейі. Олар өз бетімен білім алуы, тапсырманы орындау талаптарын бағдарлауы, шарттарды талдауы және осы үшін қолда бар білім мен тәжірибеге сүйене отырып, өз қызметін жоспарлауы, жұмыс сапасы туралы қорытынды жасауы керек.

Осылайша, шеберлікке бағытталған әрекет ету мақсатын, мазмұнын, оқыту әдістерін және анықтаудың тұжырымдамалық негізі зиятында шамалы ауытқушылығы бар оқушылармен ӨТБ пәні бойынша сабақтарды ресурстық қамтамасыз ету жөн деп санаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Виткаускайте Д.А. *Формирование социально-бытовых знаний и умений у умственно отсталых детей-сирот во внеурочное время (младший школьный возраст): Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.03. – М., 1992. – С.136.*

2. Гладкая В.В. *Формирование бытовых трудовых умений у младших школьников с легкой интеллектуальной недостаточностью: Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.03 / Научно-метод. учреждение «Национальный институт образования» МО РБ. – Минск, 2005. – С. 158.*

3. Кобринский М.Е. Социально-педагогические основы организации жизнедеятельности интернатных учреждений в системе регионального образования: Автореф. дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.01 / Нац. ин-т образования. – Минск, 1997. – С. 31.

4. Коноплястая С.Ю. Воспитание готовности к хозяйственно-бытовому труду учащихся вспомогательной школы (на материале социально-бытовой ориентировки): Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.03. – Киев, 1991. – 175 с.

5. Москоленко Н.В. Подготовка умственно отсталых воспитанников-сирот к самостоятельной жизни в условиях интернатного учреждения VIII вида: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.03 / Ин-т коррекционной педагогики Рос. академии образования. – М., 2001. – С. 24-29.

6. Разуван Е.И. Формирование умений делового общения у учащихся старших классов вспомогательной школы (на материале социальнобытовой ориентировки): Дис... канд. пед. наук: 13.00.03. – М., 1988. – С. 186.

7. Рсалдинова А.К. Формирование у умственно отсталых старшеклассников умений работать по стандартным инструкциям (на материале занятий по социально-бытовой ориентировке): Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.03 / Ин-т коррекционной педагогики Рос. академии образования. – М., 1993. – С. 17.

8. Рябова Н.В. Формирование социально-бытовых знаний и умений у умственно отсталых учащихся, проживающих в сельской местности: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.03 / Ин-т коррекционной педагогики Рос. академии образования. – М., 1994. – С. 17.

9. Стариченко Т.Н. Формирование экономико-бытовых знаний и умений у старшеклассников вспомогательной школы (на материале социальнобытовой ориентировки): Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.03. – М., 1988. – С. 198.

10. Щербакова А.М. Формирование социальной компетентности у учащихся старших классов специальных образовательных учреждений VIII вида / А.М. Щербакова, Н.В. Москаленко // Дефектология. 2001. № 3. С. 19 – 34.

11. Педагогика ТРИЗ. Сборник статей для учителей, воспитателей и менеджеров образования, 5 выпуск. Изд. «Вита», Москва, 2000г. Под ред. А.А. Гина.

С С. Жакипбекова,¹ Ш.Б. Насреддин²

¹ ғылыми жетекшісі, PhD, аға оқытушы,
Абай атындағы ҚазҰПУ

² 7M01901 – Дефектология мамандығының 2 курс магистранты,
sharipa.bolatovna@mail.ru, Абай атындағы ҚазҰПУ,
050010, Алматы қ., Қазақстан

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕ СӨЙЛЕУ ТІЛІ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАЛАЛАРМЕН ЛОГОПЕДТІҢ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа.

Мақала логопедтің жалпы білім беретін мектепте сөйлеу тілі зақымдалған балалармен жұмыс жүргізілу барысы және педагогикалық шарттар, логопед міндеттеріне арналған. Жұмыстың мақсаты – сөйлеу бұзылыстарының алдын-алудың негізгі бағыттарын зерттеу. Бұл мақалада логопедиялық-түзету жұмыстары, яғни сөйлеудің дамуы оның жоғары жүйке қызметінің күйіне, оның назарына, жадына, қиялына және ойлауына, сонымен қатар жоғары психикалық процестерге және соматикалық немесе физикалық жағдайға байланысты екендігі жайында мәлімделеді. Осыған орай, ересектердің баланың сөйлеуінің сау дамуына белсенді қатысуы, ол үшін қалыпты жағдайда сөйлеуді тәрбиелеу алдын-алудың маңызды екендігі жайында айтылады.

Түйін сөздер: жеке қасиеттері, педагогикалық шарттары, жалпы сөйлеу тілі зақымдалған балалар, сөйлеу терапиясы.